

Lengyel csoda vagy átok?

Lengyelország 1990-ben kezdődő gazdasági átalakulása sok közgazdász szerint az egyik leghatékonyabbnak bizonyult a régió más országainak átalakulásai közül. Ugyanakkor az idősebb generációk nehéz és a kifejezetten nagy nélkülözést hozó időszaknak nevezik azt. Ebben a cikkben azzal fogunk foglalkozni, hogy mi igaz és mi nem ezek az állítások közül. Részletesen meg fogjuk nézni a transzformáció gyökereit, elért céljait és nem utolsósorban a mellékhatásait. Mivel nemrég sikerült az Európai Unióba való csatlakozásról szóló 2003-as szerződést aláírnia a lengyel miniszterelnöknek, Leszek Millernek, a külügyminiszternek, Włodzimierz Cimoszewicznek, és az európai ügyekért felelős miniszternek, Danuta Hübnernek is, ezért megvizsgáljuk azt is, hogy az Európai Unióba való csatlakozás hogyan befolyásolhatja az ország gazdaságát.

Leszek Miller (bal oldalon) és Włodzimierz Cimoszewicz (jobb oldalon)
aláírják az Európai Unióba való csatlakozásról szóló szerződést

Forrás: CVCE.eu

A Szovjetunió fokozatos politikai és katonai befolyásának a gyengülése a keleti blokk országain és a gazdaságuk tragikus helyzete arra készítette az ott hatalmon lévő politikusokat, hogy fokozatos, mérsékelt gazdasági reformokat vezessenek be. Ezek a reformok a gazdaság liberalizációját, illetve lassú, kezdetleges transzformációját jelentették egy piacgazdaság felé.

Lengyelországban ezeket a reformokat a külföldi eladósodás drasztikus növekedése és az állami ipari vállalatok eredménytelensége okozta. Ennek az egyik fontos mérföldköve egy 1989-es döntés volt, melyben az élelmiszerek árairól a kormány levette a szabályozásokat. Sajnos ez később hiperinflációt okozott, amely 1990-ben elérte a több mint 600%-ot. Az új, Tadeusz Mazowiecki vezette kormánynak lett a feladata, hogy ezt az inflációt letörje. Mivel magának a miniszterelnöknek nem voltak közgazdasági kompetenciái, ezért a transzformáció végigvitelét Leszek Balcerowiczra, a pénzügyminiszterre bízta. Egyidejűleg Lengyelország a Nemzetközi Valutaalap (IMF) képviselőivel tárgyalt egy segélycsomagról. Később ez azt eredményezte, hogy Jeffrey Sachs és David Lipton (az IMF kettő munkatársa) megalkotott egy reformtervet, melyet bemutattak az Amerikai Egyesült Államok Szenátusának. Ez egy fontos lépés volt, hiszen így sikerült Lengyelországnak elnyernie az Amerikai Egyesült Államok támogatását ebben az ügyben, mely azt eredményezte, hogy nagy részében megkapta a segélycsomagot.

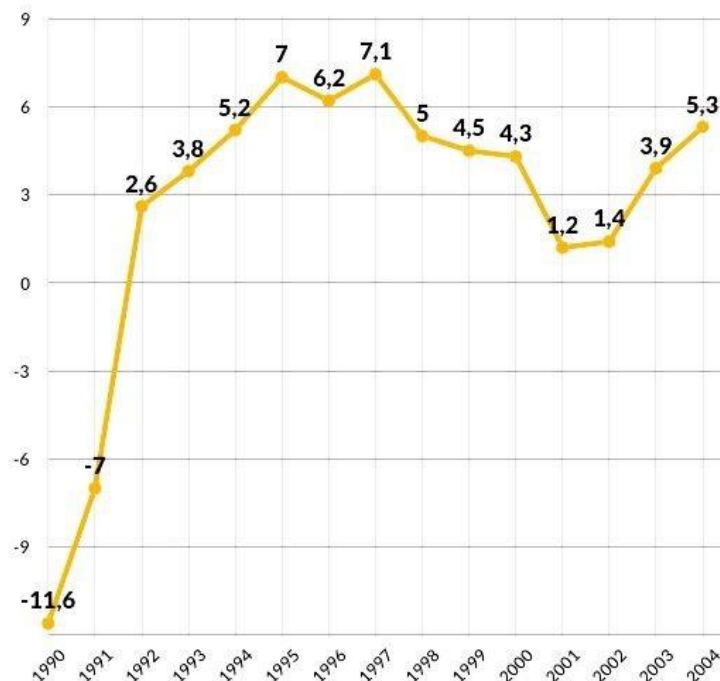

Leszek Balcerowicz, a pénzügyminiszter *Forrás: Robert Kowalewski/Agencja Gazeta*

Ugyanakkor feltételekkel járt a pénzügyi segítség, melyek azt jelentették, hogy Lengyelországnak egy sokterápiát kell majd alkalmaznia gazdasági átalakulásánál. A gazdasági

sokkterápia azt feltételezi, hogy a transzformáció során elvégzett műveletek gyakorlatilag egyszerre mennek végbe, és a tempójuk a lehető leggyorsabbat közelíti meg. Az átalakulást Balcerowicz és munkatársai 11 törvénnyel szerették volna elérni, melyek 1990. január 1-én bevezetésre kerültek. Többek között olyan változások léptek hatályba, mint például a kereskedelem terén kialakult monopolhelyzet megszüntetése vagy a munkanélküliség kezelésének megváltoztatása. Ugyanakkor a béremeléseket is erősen korlátozták, ami az infláció elleni küzdelmet segítette, viszont a népesség pénzügyi helyzetét rontotta. A privatizáció is elkezdődött, melynek kettő módját különböztették meg: az első esetben egy két évig tartó perióduson belül a vállalatoknak egy privát tulajdonoshoz kellett kerülnie tőkéért cserébe, a második esetben a vállalatot felszámolták, majd a volt tulajdonait eladták.

A térség többi országához hasonlítva Lengyelország piacgazdasággá való átalakulása gyorsabb és effektívebb volt annak ellenére, hogy instabil alapokon ment végig a folyamat. Ezt sok adat bizonyítja, például az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank kutatásai szerint a kezdeti körülményeket mérő index 3,5 pontot ad Csehországnak, 3,3 pontot Magyarországnak és 1,9 pontot Lengyelországnak (minél magasabb az egy ország által elért érték, annál kedvezőbbek voltak a kezdetleges körülmények). Ugyanakkor a transzformációt megszenvedték a társadalom alsóbb rétegei.

Lengyelország gazdaságának a növekedése (a lengyel GDP %-ában)

Forrás: polskieradio24.pl

Rok	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Czechy	0,7	4,1	2,6	3,5	3,2	4,0	3,9	4,8	6,5	8,8	8,8
Polska	6,3	11,8	13,6	16,4	11,4	13,4	12,4	11,3	10,6	13,8	16,1
Węgry	2,1	8,4	9,3	11,3	10,1	10,2	9,9	8,7	7,1	6,5	6,0
Rok	2001	2002	2003	2004							
Czechy	8,2	7,3	7,8	8,3							
Polska	18,3	19,9	19,6	19,0							
Węgry	5,6	5,9	6,3	6,3							

Munkanélküliség %-a Csehországban, Lengyelországban és Magyarországon

Források: Wacław Jarmołowicz, Dawid Piątek [2014], Polska transformacja gospodarcza. przesłanki – przebieg – rezultaty [Transition Report... 1999; World Economic... 2011]

Romano Prodi, az Európai Bizottság elnöke ezt mondta Varsóban a lengyel gazdasági átalakulásról: **„A csatlakozási folyamat hosszú és nehéz volt. Egy volt kommunista országot kellett modern demokratikus állammá alakítani. Ez nem megy egyik napról a másikra. Éppen ellenkezőleg, ez egy kihívást jelentő feladat volt. A társadalmat állandó stressznek teszi ki, győztesekkel és vesztesekkel. Eddig mindenki megízlelte az úgynevezett tervgazdaság keserű gyümölcsseit - egy olyan gazdaságét, amely lengyelek millióinak munkáját és erőfeszítéseit pazarolta el. De mostanra a munka nagyrészt befejeződött. Nyugodtan mondhatjuk, hogy a legnehezebb részen túl vagyunk. A lengyel nép pedig büszke lehet az elmúlt 14 év eredményeire”.** (Forrás: *president.pl*, Ford.: *DeepL Translator*)

Az EU-ba való belépés várhatóan még jobban fel fogja lendíteni a lengyel gazdaságot, meg fogja könnyíteni a kereskedelmet, sok új uniós befektetést fog hozni, és remélhetőleg az általános jólétet is biztosítani fogja.

Források:

Wacław Jarmołowicz, Dawid Piątek [2014], Polska transformacja gospodarcza. przesłanki – przebieg – rezultaty

Transition Report 1999 [1999], European Bank for Reconstruction and Development, London.

World Economic Outlook. Database [2011], IMF, September

President.pl [2003], The President of the European Commission paid a visit to Poland

President.pl [2003], Poland has signed the Accession Treaty

Polskieradio24.pl [2019], 30 lat transformacji gospodarczej. Trudny start wolnego rynku w wolnej Polsce

CVCE.eu [2003], Signing of the Treaty of Accession of Poland to the European Union (Athens, 16 April 2003)

Wojna Idei [Youtube.com, 2023], Plan Balcerowicza: Krytyczna analiza